

Lárus H. Bjarnason, Kristján Ólafur Þorgrímsson, og Tryggvi Gunnarsson - Nefndarálit í salernamálinu (1913)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti af raksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (Íslandssafn).

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

Nefndarálit

í salernamàlinu.

Nefndarálit

út af kærum um salernahreinsun.

Með brjefi, dags. 3., en meðt. 8. þ. m., tilkynnti borgarstjóri oss undirrituðum, að bæjarstjórnin hefði vísað erindi »frá nokkrum bæjarbúum viðvikjandi salernahreinsuninni« til nefndar, er vjer hefðum verið kosnir í 2. þ. m., og tjáist borgarstjóri jafnframt vænta þess, að erindið verði á sínum tíma lagt fyrir bæjarstjórnina ásamt álit nefndarinnar. Brjefinu fylgdi kæra 4 nafngreindra manna til bæjarstjórnarinnar yfir hinu nýupptekna hreinsunarfyrirkomulagi, svo og beiðni kringum 380 annara bæjarmanna um að hreinsunarfyrirkomulaginu verði breytt. Sama dag (8. þ. m.) meðtókum vjer ennfremur með brjefum, dags. 6. og 8. þ. m., samning borgarstjóra við Svein Jón Einarsson, útskrift af ályktun bæjarstjórnar 15. febr. 1912 um að hún taki að sjer hreinsun salerna, gjaldskrá stjórnarráðsins 18. Maí f. á., svo og 64 reikninga fyrir hreinsunargjaldi, er hlutaðeigendur höfðu endursent með áritaðri neitun um greiðslu gjaldsins. Skjöl þau, er fylgdu 2 síðasttöldum brjefum borgarstjóra, voru send oss að beiðni vorri. — Þá hefur bæjargjaldkeri, eptir beiðni, 11. þ. m. látið oss í tje skýrslu um tölu salerna í bænum, um tölu gjaldenda og tölu þeirra manna, er þá höfðu borgað þá áfallið gjald. Enn hefur bæjarfógeti með brjefi, dags. 27. þ. m., sent oss umbeiðið álit heilbrigðisnefndar. Og loks hefur heilbrigðisfulltrúi, að undirlagi voru, skýrt oss með brjefi, dags. 25., en meðteknu 29. þ. m., frá afskiptum sínum af hreinsuninni.

Fram að 1. júlí f. á. höfðu bæjarmenn verið látnir sjálfráðir um hreinsun salerna sinna, en með því að bæjarstjórninni þótti kenna nokkurra óþrifa og jafnvel óhollustu af því fyrirkomulagi, hafði hún 15. Febr. samæris ályktað að taka hreinsunina að sjer, en það hafði henni verið heimilað með 5. gr. laga nr. 42, 11. Júlí 1911. Borgarstjóri rjeði síðan mann, Svein Jón Einarsson, með samningi, dags. 6. Júní f. á., til þess að framkvæma hreinsunina og skyldi hún byrja með 1. degi Júlímánaðar það ár.

Lagaákvæðin fyrir heimild bæjarstjórnarinnar til hreinsunar eru ótvíræð, en hinsvegar eru þau engan veginn svo fullkomin sem skyldi, enda hefur fjöldi bæjarbúa orðið til þess, sumpart að bera bríður á lög mæti þess fyrirkomulags, er tekið hefur verið upp og sumpart til þess, að finna að framkvæmd verksins.

Í erindum þeim 2, sem bæjarstjórninni hafa borist, er aðallega kært yfir því, að hreinsunarfyrirkomulagið komi í bága við gildandi lög, þar sem menn sjeu rændir verðmæti endurgjaldslaust, og gjald sje heimtað af mönnum, sem ekki hefur verið hreinsað hjá. Þá hafa og nokkrir kvartað undan því, að verkið sje ekki forsvaranlega unnið, meðfram vegna skorts á eftirliti af hendi heilbrigðisfulltrúa. Í sömu strengi er tekið að meiru eða minna leyti af 37 af 64, er hafa endursent hreinsunargjaldsreikninga. 26 hafa neitað borgun af ótilgreindum ástæðum og 1 af ástæðu, sem skiptir ekki máli hér.

Þeir sem ritað hafa undir fjölmenna kærubrífið, alls um 380 manns, ljúka máli sínu með því að beiðast þess, að komið verði »öðru og sanngjarnara fyrirkomulagi á hreinsunina, ef almenn undanþága ekki veitist« og verði bæjarstjórnin ekki við því, »þá að leitað sje dómstólaúrskurðar um heimildir þessa máls«. Fjórmenningarnir fara líku á flot, mælast til þess, að »núgildandi lög og reglur um salernahreinsun í bænum og gjaldheimtur út af henni verði látn hvíla sig eða almenn undanþága veitt frá þessum ákvæðum«.

Viðvikjandi andmælunum gegn lög mæti hins upptekna hreinsunarfyrirkomulags, þá er ekki hægt að fá úrslitaúrskurð um þau, nema með einum hætti, sem sje með því að leita úrskurðar dómstólanna. Og slíkur úrskurður er auðfenginn. Ekki þyrfti annað, en að lögtak væri látið fara fram hjá gjaldanda, er heimtað hefði verið af hreinsunargjald, án þess að hreinsun hefði farið fram og hjá öðrum, er teldi rangt að taka af sjer saur hans endurgjaldslaust. Gætu þeir þá borið fram hvor sína ástæðu og gengi þá úrskurður um þær umstangslaust og sama sem kostnaðarlaust. Gengi dómúrskurður kærendum í vil, væri nauðungarhreinsuninni kollvarpað.

Öðru máli gegnir um þau andmæli, að hreinsunin sje ekki leyst þrífalega af hendi og að það sje að nokkru leyti að kenna skorti á eftirliti af hendi trúnaðarmanns bæjarstjórnar. Nauðungarhreinsunin var tekin upp til þess að koma á meiri þrífum og hollustu en verið hafði, og það er skylda bæjarstjórnarinnar, sem tekur nauðungargjald af mönnum fyrir verkið — í sumum föllum jafnvel ekki alls kostar sanngjarnt gjald — að gæta þess, að hreinsunin sje sæmilega af hendi leyst.

Abyggilega vitneskju um starfsrækslu hreinsunarmanns er ekki unnt að fá, nema með vitnaleiðslu fyrir dómi.

Eu þó að annars konar eptirgrenslun sje sje ekki einhlýt, þá höfum vjer þó reynt að komast fyrir, hversu hreinsunin hefur verið rækt, og höfum vjer gjört það með því móti: 1, að rannsaka kærurnar, 2, með því að spyrja 2 aðalhreinsunar- og keyrslumennina —, þá Björn Guðmundsson og Sigurð Hildi-brandsson — og 3, með því að leita skýrslu heilbrigðisfulltrúa.

Fjölmenna kærarn nefnir ekki óhreinlæti af hendi hreinsunarmanna. En fjórmenningsarnir segja svo sýnast, sem »hreinsunarsveinar kasti . . . all mjög höndum til hreinsunarinnar« og að ekki verði annað sjeð »en að salernahreinsun hafi stórum fa'rið hrakandi*) hjer síðan, er þessi svonefnda hreinsun komst á«. Frekar er ekki farið þar út í þetta atriði. Einn þeirra, er endursent hafði reikning, maður á Njálsgötu, segir salerni sitt hafa verið »svo útsóðað eptir hreinsunarmennina, að mjer vitanlega getur enginn verið þekktur fyrir að nota það« og bætir við: »Þetta hefur svo þráfalt verið síðan að bærinn tók að sjer salernishreinsunina«.

Fyrnefndir hreinsunarmenn hafa kannast við það, annar, að 1 af vögnum hans hafi lekið 1 nótt, hinn, að vagnar hans hafi lekið svo 2 eða 3 nætur, að »slóð« hafi sjest eptir. Annar segir, að sumstaðar hafi verið hreinsað á undan sjer, hinn segir það hafa verið víða. Báðir segja að salerni hafi víða verið lokuð. Annar kannast við, að hann hafi ekki komið vikunum saman að sumum húsum, er hann hafi opt hitt lokuð. Báðir segja, að salernakaggar hafi sumstaðar verið slæmir. Annar segir sum salerni hafa verið mjög sóðalega útleikin. Það segir hlutaðeigandi hreinsunarmaður meðal annars hafa átt sjer stað um salerni Njálsgötu-kærandans.

Heilbrigðisfulltrúi tjáist ekki hafa farið sjerstakar eptirlitsferðir vegna salernahreinsunarinnar, enda ekki fengið erindisbrjef eða nokkra tilsögn frá borgarstjóra eða bæjarstjórn um hvernig eptirlitinu skyldi háttað. Hann tjáist hafa tekið við 130 kærur, er hann hafi bókfært og »að minnsta kosti jafnmörgum, sem ekki eru bókaðar«. Hann segist þráfaldlega hafa farið með hreinsunarmanni á þá staði, sem kvartað hafi verið frá. Hann talar um »kæruatriði, sem hreinsunarmaður hafi tregðast við að taka til greina á tilhlýðilegan hátt« og tjáist hafa skýrt borgarstjóra skriflega frá þeim göllum. Og enn getur hann þess, að sjer »hafi ekki þótt hreinsunarmaður ætíð taka aðfinningum sínum svo sem skyldi« og bætir því við: »og hefur það orðið mjer ekki litill erfiðisauki«. Hann segist nú vera langt kominn með hina fyrirskipuðu árseptirlitsferð sína og segir, að »all-flestir sjeu ánægðir með framkvæmd salernahreinsunarinnar í austur- og miðbænum«.

Samkvæmt brjefi bæjargjaldkera 11. f. m. voru 1063 menn gjaldskyldir í bænum, fyrir hreinsnn venjulegra salerna. Af þeim höfðu þá 455 greitt áfallið hreinsunargjald 1. Júlí til 31. Des. 1912, en 608 gjaldendur höfðu ekkert greitt, og hefur bæjargjaldkeri skýrt svo frá munnlega, að »megnið« af síðasttöldum mönnum muni ekki greiða gjaldið »nauðungarlaust«.

Sje nú lítið á sakir þær, sem bornar hafa verið á hreinsunarmann og þá vitneskju, sem um þær hefur fengist, þá mun mega framundir fullyrða það, að bæjarstjórnin geti ekki tekið af honum hreinsunina endurgjaldslaut, enda samningur borgarstjóra við hreinsunarmann ekki harður.

Það mundi því að öllum líkindum draga bæjarsjóð eigi all-lítið ef hreins-

*) Auðkennt í kærinni.

unin væri felld niður, að óvilja hreinsunarmanns eða án hagstæðra samninga við hann. Og er þá á það að líta, hver áhrif það mundi hafa á þrifnað og hollustuhætti í bænum. Vjer töldum oss skylt að leita álits heilbrigðisnefndar um það, hvort forsvaranlegt væri, vegna heilbrigði manna og hollustu, að sleppa hreinsuninni við bæjarmenn, og ef svo væri, hvort þá mætti sleppa henni án tryggingarráðstafana af hendi bæjarstjórnar, og virtist það ekki óhult, hverjar tryggingar þá bæri að heimta.

Heilbrigðisnefndin ljét einum munni upp álit sitt á þessa leið: »Heilbrigðisnefndin er þeirrar skoðunar, að heilbrigði manna og hollustu vegna sje ákjósanlegast að vatnssalerni sjeu sett í sem allra flest hús og telur heppilegast, að bæjarstjórnin hlynni að þeim með hverju móti hún sjer sjer fært; en á öðrum salernum telur heilbrigðisnefndin tryggilegast, að nauðungarhreinsun fari fram á líkan eða enn tryggilegri hátt, en bæjarstjórnin hefur ákveðið á síðastliðnu ári, og getur þess vegna ekki mælt með, að horfið sje frá því fyrirkomulagi, sem nú er á salernahreinsuninni«.

Móti jafneindregnu áliti heilbrigðisnefndar mundi bæjarstjórnin ekki geta felld nauðungarhreinsunina algjörlega niður, enda er reynslutíminn enn fremur stuttur og margir mundu una því miður vel, ef til vill ekki færri en þeir, sem kvartað hafa undan hreinsuninni.

Til svo gagngjörðra tiltekta mun heldur ekki þörf á að grípa, til þess að bæta úr þeim göllum, sem helzt hefur verið hreyft. Að því slepptu, sem vikið er á að framan, að óánægðir gjaldendur geta umsvifalaust og sama sem kostnaðarlaust fengið dómsúrskurð fyrir því, hvort þeir sjeu skyldir til að sleppa saur sínum endurgjaldslaust og til að greiða hreinsunargjaldið, þó að þeir hreinsi sjálfir, þá sýnist oss mega og jafnvel eiga að gjöra nokkra breytingu á núverandi fyrirkomulagi.

Nauðungarhreinsunin var vitanlega tekin upp af ótta fyrir því, að ekki yrði haft nægilega tryggt eftirlit með því, að hver bæjarmanna hirti salerni sitt svo, að ekki stafaði óhollusta og óþrif af. En vjer teljum, að þrifum og heilbrigði manna mætti vera viðunanlega borgið, þó að þeir menn væru leystir undan nauðungarhreinsun, er sannað gætu, að túneigendur eða notendur hreinsuðu salerni þeirra og ætti þá heilbrigðisfulltrúi að líta eftir því, að svo væri gjört, enda eru nokkrir túneigendur leystir undan bæjarhreinsuninni. Með því móti gætu menn gjört sjer verðmæti úr saur sínum og jafnframt minni hætta á undanbrögðum og þar af leiðandi óhollustu og óþrifum en nú, er margir hreinsa sjálfir og láta ef til vill sumir saurinn þar, er síður skyldi.

Þá verðum vjer og að telja gjaldið of tilfinnanlegt mörgum fátæklingi, enda ekki sanngjarnt að miða gjaldið eingöngu við fjölda þeirra, er nota salerni. Vjer teljum t. d. ekki rjett að borga jafnmikið gjald fyrir ungbörn og fullorðna menn, sinnst t. d. mega leggja 2 börn innan 12 ára á móts við 1 fullorðinn mann.

Eins og vikið er á að framan er mælt til þess í fjölmenna kærubrjefinu »að leitað sje dómsúrskurðar um heimildir« bæjarstjórnar til þess eð taka saur manna endurgjaldslaust og hreinsunargjald af mönnum, sem hreinsa sjálfir eða

láta hreinsa. Þetta ætti að láta eftir kærendunum og svo ívilnanir þær, er getur um hjer á undan.

Tillögur vorar verða því á þessa leið:

- 1, að leitað sje lögtaks hjá einhverjum þeirra manna, sem telja hreinsunina ólögmdæta,
- 2, að þeir menn sjeu leystir undan bæjarhreinsuninni, er sanna það fyrir heilbrigðisfulltrúa, að húseigendur (notendur) hreinsi salerni þeirra árlangt,
- 3, að hreinsunargjaldinu sje breytt þannig, að 2 börn innan 12 ára sjeu talin að gjaldhæð sem 1 maður fullorðinn,
- 4, að heilbrigðisfulltrúa sje fengið ítarlegt erindisbrjef, er kveði meðal annars á um eptirlit hans með salernahreinsuninni.

Reykjavík, 31. Janúar 1913.

Lárus H. Bjarnason. Tr. Gunnarsson. Kristján Þorgrímsson.